

КВАРТАЛЕН е-БИЛТЕН

ISSN 2671-3772

Македонска банкарска
асоцијација
е асоцијативна членка на
Европската банкарска
федерација

Содржина:

- **ВОВЕД**

- **Горан Анастасовски,**
генерален директор,
Клириншка куќа КИБС
АД Скопје

- **ЗБОР ИМА**

- **Викторија Глигорова,**
генерален директор,
Сектор за супервизија,
Народна банка на РСМ

- **ВО ФОКУС**

- **Бојана Цветковска Панчевска**
заменик-претседавач,
Комисија за спречување
перење пари и усогласеност
со прописи
- **Горазд Поповски**
претседавач,
Правна комисија

ВОВЕД

ГОРАН АНАСТАСОВСКИ,
ГЕНЕРАЛЕН ДИРЕКТОР НА КИБС АД СКОПЈЕ

Иntenзивната дигитализација во сите сфери на човештвото е глобален тренд. Молскавичниот напредок и новитетите во технолошкиот развој се дел од секојдневието и се стремат кон посовршено дигитално општество, а со цел поедноставување на процесите, нивна позасилена безбедност и побрзо достигнување на предвидените цели, вклучувајќи ги и придобивките од зелената економија.

КИБС, како општествено одговорна компанија, успешно се обидува да го следи овој тренд и соодветно ги насочува своите активности, а со самото тоа се обидува да ја доближи Македонија до светските рамки. Деловните подрачја во кои дејствува КИБС се: услуги на платен систем, платежни услуги, услуга за создавање, складирање и управување со електронски идентитети, квалификувани и други доверливи услуги и разновидните ИКТ-услуги. Фокусот на активностите е континуиран развој на постојните и воведување нови услуги, а во интерес на стабилноста и развојот на финансиската инфраструктура, банкарското работење и финансискиот систем во целост.

Клириншката куќа КИБС АД Скопје е формирана од страна на банките и повеќе од две децении успешно управува со платниот систем како негов оператор. Во доменот на платните системи и платежните услуги, покрај активностите за приспособување на работењето со барањата на Законот за платежни услуги и платни системи (ЗПУПС), кој е во примена од почетокот на оваа година, КИБС заедно со банките, двата трезора и Народната банка, интензивно работи на имплементација на инстант кредитните трансфери. Овие плаќања од „сметка на сметка“ во светот се наречени нови нормални плаќања. Главната карактеристика е нивно извршување во реално време 24/7/365, а примачот располага со средствата веднаш. Покрај збогатување на платниот систем со инстант кредитни трансфери, КИБС ќе овозможи палета на платежни апликации за иницирање и прифаќање на инстант плаќањата. Вистинската вредност и моќ на инстант плаќањата доаѓаат до израз

Горан Анастасовски,
генерален директор на КИБС

преку овие апликации, а со нив воедно се постигнува и висок степен на дигитализација кај плаќањата. Платежните услуги од овие апликации кон крајните корисници ќе бидат понудени од банките, а пак КИБС ќе ги сервисира банките преку платформата која управува со овие апликации на основа SaaS (software as a service).

Во доменот на ИКТ-услугите, КИБС активно работи на имплементација на централизирана платформа за отворено банкарство. Преку услугите на оваа платформа, КИБС ќе им овозможи на банките исполнување на барањата за отворено банкарство согласно ЗПУПС. Оваа платформа, на новите даватели на платежни услуги за иницирање плаќања и информации за сметки ќе им овозможи преку своите дигитални канали (апликации) на унифициран, стандардизиран и безбеден начин да пристапат до системите на банките што ја користат оваа платформа.

Додека услугите на платниот систем и платежни услуги подолг период беа во состојба на стабилност и изостанок на иновации, кај доверливите услуги КИБС континуирано воведува иновации и промени, со што е

КВАРТАЛЕН е-БИЛТЕН

ISSN 2671-3772

Македонска банкарска асоцијација

е асоцијативна членка на
Европската банкарска
федерација

Содржина:

- **Андреј Ефтимов**
претседавач,
Комисија за документарно
работење
- **СОРАБОТКА СО**
 - Организација на
потрошувачите на Македонија,
Маријана Лончар Велкова,
претседателка
- **РЕАЛИЗИРАНИ АКТИВНОСТИ**
- **ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ**
 - Дали е време да се сменат
позициите кај доларот
и златото?
 - Трендови во финансиското
образование
- **КОРИСНИ ЛИНКОВИ**

ВОВЕД

предводник во процесот на дигиталната трансформација во Македонија. КИБС е регистриран давател на доверливи услуги и давател на услуга за електронска идентификација согласно Законот за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги и меѓународните стандарди поврзани со давателите на споменатите услуги. На пазарот на доверливи услуги опстојува дваесетина години и ги дава под трговската марка KIBSTrust, а тоа се: сертификати за електронски потпис, сертификати за електронски печат, SSL сертификати, code signing сертификати, временски печат, SignPlus – платформа за потпишување и електронска испорака на документи и OneID – платформа за создавање средство за електронска идентификација и управување со истото од страна на физичкото лице.

OneID е лансиран на пазарот на крајот од 2021 година, а по промени во регулативата кои овозможува далечинска идентификација на крајните корисници. Во моментот OneID е ѕвездата во портфолиото на услуги на КИБС, како прв македонски производ за електронска идентификација, чија актуелност и интерес за користење од страна на потенцијалните корисници и давателите на услуги расте од ден на ден. OneID е средство за електронска идентификација, развиено од страна на КИБС и друштвото за информатички технологии Некстсенс, а кое овозможува лесен и брз начин за електронска идентификација на физички лица со користење мобилна апликација на интернет. Услугата OneID е наменета за услуги во банкарскиот сектор, јавната администрација и секаде каде што давателите на онлајн услуги имаат потреба од лична идентификација на своите корисници. Со користење на услугата OneID на давателите на онлајн услуги им се овозможува идентификувањето на клиентот да се заврши многу побрзо, од далечина, без задолжително физичко присуство на шалтерите на давателите на услуги. OneID овозможува добивање потврден електронски идентитет со точни лични податоци добиени од Централниот регистар на население на Македонија.

Корисниците можат да ја преземат и да ја инсталираат мобилната апликација OneID на својот паметен телефон со оперативниот

систем Android, iOS или Huawei и да ги следат инструкциите со цел создавање на нивниот електронски идентитет.

OneID, како средство за идентификација, содржи сертификат за квалификуван електронски потпис сместен во облакот на KIBSTrust. Со овој сертификат корисникот може да одобри или да потпише одредена содржина или електронски документ на далечина. Потпишаните или прифатени содржини и документи имаат полноправна правна важност согласно законските нормативи. Дополнително, самата апликација OneID може да биде интегрирана со порталот SignPlus на КИБС за дигитално потпишување документи со електронски сертификат. Со интеграцијата на SignPlus и OneID, секој корисник може да потпише документ од далечина со квалификуван електронски потпис.

OneID овозможува и безбедна најава со механизам за засилена автентикација на апликации преку кои се пристапува до чувствителни податоци и кај кои најавата со корисничко име и лозинка не е доволна.

OneID е веќе достапен за користење на клиентите на неколку банки во Македонија, кои овозможуваат OneID да се користи за електронска идентификација при извршувањето банкарски услуги во рамките на банката, како и за потпишување документи од далечина. Дигиталниот идентитет и дигиталното потпишување им овозможуваат на клиентите на банките да се идентификуваат и да потпишуваат електронски документи со својот квалификуван дигитален потпис од кое било место во светот, овозможувајќи им многу поголема флексибилност, како и заштеда на време, финансии и ресурси.

КИБС, како и во досегашното работење, како општествено одговорна компанија и понатаму продолжува да придонесува во напредокот на нашето општество и подобрувањето и подигнувањето на нивото на квалитет на животот и условите за работата на граѓаните, компаниите и институциите, а со самото тоа следење и доближување до светските рамки на новата дигитална реалност. ■

Со почит,
Горан Анастасовски
генерален директор на КИБС АД Скопје

ЗБОР ИМА

ВИКТОРИЈА ГЛИГОРОВА,
ГЕНЕРАЛЕН ДИРЕКТОР, СЕКТОР ЗА СУПЕРВИЗИЈА, НАРОДНА БАНКА НА РСМ

Стрес-тестирањето, една од клучните алатки за управување со ризиците кај банките

Стрес-тестирањето е важен елемент на целокупната рамка за управување со ризиците кај банките и една од алатките која супервизорите ја користат за оценка на отпорноста на банките на различни шокови. Тоа треба да биде вградено во системот за управувањето со ризици на банките, со оглед на тоа дека укажува на можните негативни исходи од изложеноста на банките на различни ризици и им дава информација на банките и супервизорите за финансиските ресурси кои би биле потребни за да се апсорбираат загубите доколку се случат такви шокови.

Иако, сè уште е многу рано и сигурна сум дека ќе следат многу вредни лекции, вклучително и за рамката за стрес-тестирање од тековните настани, вреди да се потсетиме на неколку важни аспекти за стрес-тестирањето.

Прво, и најважно, стрес-тестовите треба да бидат добро поставени, добро калибрирани. Банките при стрес-тестирањето треба да применуваат низа симулации или сценарија и да ги менуваат стрес-тестовите за тие да ги вклучат можните ризици својствени за нив. Ниту една банка не треба: (1) постојано да спроведува едни исти стрес-тестови, симулации, сценарија и (2) да ги спроведува единствено стрес-тестовите пропишани со регулативата или од страна на супервизорите.

Многу е важно да се прават чести приспособувања на претпоставките кои се користат за спроведување на стрес-тестовите. Колку што е важно да се има робустен процес на стрес-тестирање, уште поважно е да се имаат ажурирани и соодветни претпоставки кои се усогласени со пазарните движења и состојбата на банката. Понекогаш сложените алатки за стрес-тестирање може да не укажат и на основните слабости во профилот на ризик или деловниот модел на банката, доколку претпоставките вградени во нив не се соодветни.

Што би бил „сериозен но веродостоен“ (англ. severe but plausible) стрес-тест во тековното пазарно опкружување? За ликвидноста, стапката на покриеност со ликвидност може да биде почетна

Викторија Глигорова,
генерален директор, Сектор за супервизија,
Народна банка на РСМ

точка, бидејќи таа по својата суштина е стрес-тест кој претпоставува што ќе се случи ако банката изгуби 5 до 40% од своето финансирање, во зависност од видот на изворите на финансирање, во следните 30 дена. Сепак, една од банките во САД се соочи со повлекување еквивалентно на четвртина од нејзината депозитна база за само еден ден, што секако бара приспособување и оценка на соодветноста на стрес-тестовите за ликвидност кои ги применува одредена банка. Што во однос на каматните стапки? Веќе одреден период пазарите функционираат во услови на растечки каматни стапки. Во такви услови, банките треба најмалку да спроведат анализа на чувствителноста на нивните биланси на промените на каматните стапки, вклучително и на хартиите од вредност со фиксен приход кои ги поседуваат, како и на некаматносниите депозити, а заради управување не само со ризикот од промена на каматните стапки, туку и со ликвидносниот ризик. Се подразбира дека ефектите секогаш освен преку влијание на капиталот или

ЗБОР ИМА

ликвидноста треба да се ценат и низ призма на профитабилноста, каде што во краткорочна перспектива влијанието може да е најизразено.

Второ, „едностраните“ или „еднодимензионалните“ стрес-тестови кои земаат предвид изолирано само еден шок, често може да не укажуваат на значителни слабости. Стрес-тестирањето на ликвидноста би вклучило на пример симулација за повлекување на дел од изворите на средства, но тоа треба да продолжи со симулација на ликвидноста која би се искористила за симулираното повлекување. Притоа, битни се претпоставките според кои може да се впаричат ликвидните средства, односно битна е тековната пазарна вредност на средствата со кои располага банката, а во услови кога средства со фиксна каматна стапка може да имаат помала пазарна вредност при растечки каматни стапки. Токму поради тоа, стрес-тестирањето треба да ја вклучи поврзаноста, да ги вклучи интеракциите помеѓу различните ризици на кои е изложена банката, со оглед на тоа дека, сега, повеќе од јасно е дека каматниот ризик на крајот може да резултира со материјализирање на ликвидносен ризик.

Имајќи ги предвид претходните аспекти во однос на структурата и поставеноста на стрес-тестирањето, **следниот многу важен и клучен чекор во процесот е: употребата на резултатите од стрес-тестирањето.**

Да се навратиме на Базелските принципи за ефикасна банкарска супервизија, кои јасно укажуваат на потребата стрес-тестирањето да биде составен дел од целокупната култура на управување, вклучително и управувањето со ризиците во банките, а резултатите од стрес-тестирањето да влијаат на донесувањето одлуки, вклучително и на стратешките деловни одлуки на највисоко ниво.

Банката може да има совршени алатки и процес на стрес-тестирање, но тие се безвредни доколку резултатите од процесот на стрес-тестирање не се искористат. Идентификувањето на ризиците и ранливостите е важно, но уште поважно е управувањето со нив.

Како пример за употреба на стрес-тестовите, да го искористиме ризикот од концентрација на страната на изворите на финансирање, кој доколку е присутен кај одредена банка секако би требало да се идентификува со процесот на стрес-тестирање. Но, доброто управување со ликвидносниот ризик, не опфаќа само идентификување и разбирање на ризикот од концентрација на изворите на средства. Многу поважно, тоа треба да овозможи соодветно управување, вклучително и активности за управување и замена на значајни извори на финансирање во пасивата на банката. Значајната концентрација на страната на изворите на

финансирање е ризик кој може да има сериозни последици доколку се потцени. Ако на тоа се додадат современите канали на дигитално банкарство и брзината со која денес се движат вестите или дури и шпекулациите, јасно е дека ризикот од концентрацијата треба да се управува уште попретпазливо и бара соодветно ниво и структура на ликвидни средства.

Дополнително, само би укажала на уште една многу важна алатка во севкупната рамка за управување со ризик која е тесно поврзана со употребата на резултатите од стрес-тестирањето

– **Плановите за опоравување.** Почетна точка на овие планови секако се потенцијалните негативните шокови на кои може да биде изложена банката, со последователно разгледување на активностите за опоравување кои банката би можела да ги преземе со цел опоравување на нејзината финансиска состојба.

На крајот да сумирам: Тековните случувања уште еднаш ја истакнаа важноста на стрес-тестовите како една од главните алатки за идентификување и управување со ризиците и ранливостите во профилот на ризик или деловниот модел на банките. Тие не се само една вежба која банките треба да ја вршат заради исполнување на обврските пропишани од регулативата или супервизорите. Притоа, банките треба да спроведуваат низа различни стрес-тестови, покривајќи низа различни сценарија, земајќи ги предвид врските меѓу одделните ризици и условите на пазарот. И она што е клучно, банките потоа треба да ги искористат резултатите од стрес-тестирањето.

Народната банка континуирано вложува ресурси во јакнењето на сопствениот, но многу важно и во капацитетот на банките за стрес-тестирање. Во следниот период една од областите во кои ќе бидеме насочени е стрес-тестирањето поврзано со „зеленото финансирање“, што секако е во линија и со тековните напори на ова поле на меѓународно ниво. ■

Ажурирање на податоци и информации за клиентот

Пишува:

м-р Бојана Цветковска-Панчевска,
заменик-претседавач,
Комисијата за СПП и усогласеност
со прописи при МБА

Законска обврска:

Согласно Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам („Сл. весник на РСМ“, бр. 151 од 4.7.2022 год.), финансиските институции како дел од субјектите што имаат обврска да ги преземаат мерките и дејствијата за откривање и спп/фт, имаат обврска да применуваат мерки за анализа на клиентите. Меѓу другото, анализата на клиентите се врши преку спроведување на следните основни постапки:

- » идентификување и потврдување на идентитетот на клиентот;
- » идентификација и потврдување на лицето кое дејствува во име и за сметка на клиентот;
- » идентификација и потврдување на идентитетот на вистинскиот сопственик;
- » обезбедување информации за целта и намерата на деловниот однос, и
- » постојано следење на деловниот однос со клиентот и трансакциите што се вршат во рамките на деловниот однос, а во случаи кога е потребно, и утврдување на изворите на средства и изворот на богатство

Согласно законската и подзаконската регулатива за спречување перење пари и финансирање тероризам, фреквенцијата на ажурирање на податоците кај високоризичните клиенти е зачестена, односно се врши еднаш годишно, додека кај другите клиенти што не се профилирани како повисоко ризични, динамиката на ажурирање на податоци се одвива на подолг период од 1 година.

Обезбедување информации за целта и намерата на деловниот однос со клиентот

Обезбедувањето на овие податоци се врши од **Апликацијата за идентификација/ажурирање на клиентите** која ја пополнува клиентот при воспоставување деловен однос, **при ажурирање на податоците за клиентите**, при пополнување прашалници при воспоставување деловен однос за одредени категории на клиенти и други достапни извори и документација прибрана при анализа на клиентот.

Под **постојано следење на деловниот однос и трансакциите на клиентот** се подразбира следење на деловниот однос и трансакциите што се преземаат во рамките на тој деловен однос и **редовно ажурирање на податоците и информациите со кои располага банката за тој клиент.**

Во рамките на следење на деловниот однос и вршење на трансакциите од страна на клиентите, банките редовно ги ажурираат податоците за клиентот и тоа во следните случаи:

а) Ажурирање на податоците кога има нивна промена во документот за идентификација на клиентот

- Ажурирање на податоците во овие случаи се врши редовно секогаш кога има промена на податоците во документот за идентификација. Ажурирањето се врши врз основа на документот за идентификација кој се приложува заедно со апликацијата/ барањето за идентификација/ажурирање на клиент (физичко лице).

б) Редовно ажурирање на податоците на клиентот во зависност од профилот на ризик

- Ажурирањето на податоците за **високоризичните клиенти**, во кои спаѓаат и носителите на јавна функција (НЈФ)-физички лица нерезиденти и резиденти, се врши на **1 (една) година.**

- Ажурирање на податоците на **сите други клиенти** што не се класифицирани како високоризични, односно се со среден/низок ризик се врши **на подолг период од една година**, согласно утврдена динамика на ажурирање. Ажурирање на податоците подразбира прибавување нова апликација/барање за идентификација/ажурирање на клиентот (физичко лице) и документ за идентификација на клиентот.

Законот, меѓу другото, како резултат на потребата од усогласување со Директивата на Европскиот парламент и Совет број 2018/843 за превенција и употреба на финансискиот систем на Унијата за целите на перење пари и финансирање на тероризам од 30 мај 2018 година, а во врска со Законот за електронски документи, електронска идентификација и доверливи услуги („Службен весник на Република Северна Македонија“, број 101/19 и 275/2019), доколку е возможно за целите на идентификација на клиентот, дозволува употребата на средства за електронска идентификација издадени во рамките на регистрирана шема за електронска идентификација согласно закон. Ова значи дека и воспоставувањето на деловниот однос веќе може да се изведува без физичко присуство на клиентот - преку употреба на средства за електронска идентификација

ВО ФОКУС

издадени во рамките на регистрирана шема за електронска идентификација согласно закон.

Разликата е во тоа што за цели на идентификација, односно првичното воспоставување на деловниот однос, согласно законот, може да се применува регистрирана шема за електронска идентификација согласно закон, а кај ажурирањето на податоците може да се користи и нерегистрирана шема (како што е случај со интернет-банкарство).

Начин на известување на клиентите од страна на банките членки на МБА:

Комерцијалните банки, согласно постојната законска регулатива од Законот за спречување перење пари и финансирање на тероризам, Законот за заштита на лични податоци, како и подзаконската регулатива, треба редовно да ги ажурираат личните податоци на клиентите.

Членките на Македонската банкарска асоцијација, заради применување на законската и подзаконската регулатива за спречување перење пари, вршат редовно известување на клиентите за потребата од ажурирање на нивните податоци, кое се спроведува по претходно утврдена динамика уредена со интерните акти на секоја од банките.

И покрај тоа што ажурирањето на личните податоци и поседувањето валиден документ за идентификација претставуваат законска обврска на клиентот, а пријавувањето во банките на секоја промена во личните податоци се договорна обврска на корисникот, сепак банките членки на Македонската банкарска асоцијација редовно ги известуваат (потсетуваат) своите корисници за оваа обврска. За таа цел, банките во РСМ користат различни начини за известување: телефонски, писмено со допис по пошта на контакт-адреса оставена од клиентот за комуникација, по е-адреса или со СМС, вибер-порака на контактот кој е даден од клиентот, преку порака/нотификација на електронско банкарство и сл.

Известувањата обично се испраќаат во разумен рок пред истекот на рокот за ажурирање на податоците (на пр., 60 дена), со цел клиентот да има доволно време да најде начин да ја исполни својата обврска за ажурирање на податоците.

Банките работат на константно подобрување на своите услуги и олеснување на нивната достапност, вклучувајќи го и процесот за ажурирање на податоци преку достапните електронски канали или преку регистрирана шема за електронска идентификација. По извршено ажурирање, сметките веднаш стануваат активни за вршење трансакции.

Комерцијална банка АД Скопје врши редовно известување на корисниците за потребата од ажурирање на личните податоци заради законските и договорни одредби, на следните начини и со следната динамика:

За клиенти што немаат интернет-банка/мБанка – секој месец се испраќа писмено известување преку пошта на контакт-адреса оставена од клиентот за комуникација.

За клиенти што имаат интернет-банка/мБанка – се испраќа нотификација за известување преку е-банка/мБанка.

Известувањата се испраќаат на почетокот од месецот со најава за истек на рокот за ажурирање на крај од следниот месец. Со тоа клиентите имаат речиси 60 дена за да ја исполнат својата обврска.

Комерцијална банка АД Скопје има воведено можност и за **онлајн ажурирање на личните податоци преку своето електронско банкарство**, за оние клиенти што имаат ОТП токен, а наскоро опцијата ќе биде овозможена и за корисниците на мобилното банкарство, односно преку апликацијата мБанка. Со овие можности корисниците, исто така, имаат можност својата обврска да ја завршат без посета на шалтер.

Односот помеѓу банката и секој клиент се базира на доверба, задоволство, ефикасност и безбедност. Со експлозивниот раст на дигиталното банкарство, очекувањата на клиентите се зголемуваат, а стандардите на банките се зајакнуваат и осовременуваат во интерес на задоволување на новите потреби на клиентите, при што сигурноста е секогаш највисок приоритет. Електронската идентификација е нова и модерна услуга која ги носи предностите на целосно дигиталното банкарство. Преку услугата електронска идентификација банката ги интегрира ефикасноста и безбедноста при онлајн користење на нејзините производи и услуги.

Комерцијална банка - воведена услуга електронска идентификација на клиенти без посета на шалтер

На почетокот од годината, првпат во земјава банката воведо и нова можност за ажурирање на лични податоци за физичките лица преку регистрирана шема за електронска идентификација, со електронски идентитет. Со овие две онлајн опции клиентите на Комерцијална банка кои имаат валиден документ за идентификација имаат можност да ги ажурираат своите лични податоци на далечина 24/7. По извршено ажурирање сметките веднаш стануваат активни за вршење одливни трансакции.

Комерцијална банка во јануари 2023 година ја воведо услугата за електронска идентификација на клиенти без посета на шалтер преку мобилната апликација OneID, со што им овозможи лесен, безбеден и брз пристап до повеќе производи и услуги од кое било место во светот и во кое било време. Комерцијална банка е прва во земјава што овозможи практична примена на оваа услуга во секојдневните финансиски трансакции, а која им обезбедува нови привилегии на клиентите, кои значат слобода, заштеда на време и на пари.

Со употреба на електронската идентификација OneID, без посета на шалтер, **може да се ажурираат лични податоци**, а наскоро ќе може да

се поднесе барање и да се овозможи пристап до интернет-банкарство, како и отворање платежна сметка во Комерцијална банка. Дополнително се подготвува и аплицирање за дозволено пречекорување на сметка и за потрошувачки кредит преку интернет-банка со OneID.

Комерцијална банка ја овозможи оваа дигитална услуга благодарение на соработката со водечката компанија за дигитална трансформација „Некстсенс“, која заедно со КИБС АД Скопје ја разви и ја пласира апликацијата OneID.

Откако еднаш ќе се креира електронски идентитет преку OneID, тој ќе може да се користи за идентификување кон сите компании и институции што ја овозможуваат оваа услуга. Електронската идентификација се креира преку мобилната апликација OneID, која е достапна на Google Play Store, App Store и AppGallery.

Вашите лични податоци може да ги ажурирате брзо, едноставно и без посета на шалтер, во кое било време преку веб-страницата на банката.

Кликнете на опцијата [Ажурирај онлајн](#) и завршете ја постапката за ажурирање на податоците со вашата електронска идентификација преку платформата што ви ја овозможи Комерцијална банка.

Со електронска идентификација преку мобилната апликација OneID, ажурирањето на податоците станува достапно онлајн, од секое место и секогаш кога имате потреба да го направите тоа и да продолжите да ги користите нашите производи и услуги.

Дополнителни информации за ажурирање преку електронска идентификација:

Ажурирањето на личните податоци не може да се изврши доколку неמתе креирано електронски идентитет преку апликацијата OneID. Електронската идентификација која се креира на мобилната апликација OneID е лична и може да се ажурираат само сопствените лични податоци.

Личните податоци што се преземаат од апликацијата OneID не може да се менуваат преку формата за ажурирање лични податоци.

По завршување со пополнување на сите податоци, корисникот ја потврдува нивната веродостојност и точност со електронски потпис.

Апликацијата за ажурирање лични податоци на физички лица се зачувува во ПДФ-формат, со дигитален печат како потврда за времето и часот на извршување. Со потврда на ПДФ-форматот од апликацијата, вашите податоци во банката се преземаат и соодветно се ажурираат.

Важно е да се спомене дека каналот преку кој се врши ажурирање на личните податоци и документите за идентификација на клиентите нема влијание врз нивниот степен на ризик.

Комерцијална банка останува посветена на инвестиции и развој на нови современи дигитални алатки кои ќе им овозможат на клиентите да уживаат во поволностите на дигиталното банкарство. ■

ПЕРСПЕКТИВА на банкарскиот систем кон правната сигурност

Интересот на државата да изгради здрав финансиски систем создаде банкарски сектор во Република Северна Македонија кој, според корпоративната култура и степенот на правна регулација, се наметна како одредница за уредување на односите во преостанатите сегменти од деловното работење. Важна придобивка од таквата одредница е што, во исто време, создаде очекувања кај банките за извесна предвидливост на ефектите од конкретните правни ситуации и создавање систем кој нуди целосна заштита во поглед на остварување на правата и исполнување на обврските.

Принципот на правната сигурност ги апсолвира горните очекувања. Станува збор за широко елабориран постулат интегриран во темелните уставни вредности и во законските прописи, кој континуирано го следат заложби за доследна имплементација.

Во стремежот за имплементирање на принципот на правна сигурност вниманието го привлекуваат одредени состојби кои со своите појавни форми му пркосат на ваквиот стремеж.

Квалитетот на прописите и нивната примена

Често коментиран сегмент во стручната јавност е квалитетот на законите, нивното донесување по скратена постапка или без содржинска анализа, како и зголемената фреквенција на измени и дополнувања. Националниот регистар бележи закони кои регулираат битни прашања, а се менувани неколку пати годишно или, вкупно, поголем број пати од бројот на години во кои се применети. Постојат закони кои упатуваат на применување неважечки прописи, закони кои никогаш не заживеале во практика затоа што се недоволно разбирливи за практикување, закони со повеќе укинати одредби од страна на Уставниот суд, но и закони кои предвидуваат можност за стекнување одредено право за кое не е пропишан начин како тоа би се остварило.

Правилната примена на законите е, исто така, еден од елементите што ја јакнат правната сигурност во општеството. Настојувањата се движат во насока на постигнување рамнотежа помеѓу развојот на судската практика и

Пишува:

Горазд Поповски,

претседавач на Правна
комисија при МБА

обезбедување воедначено толкување и примена на законите. Сепак, без какво било разумно образложение, во практиката и понатаму се присутни дивергентни одлуки на судовите за исти правни прашања во слична фактичка состојба.

Правната сигурност при наплатата на побарувањата

Банките применуваат прудентни стандарди при кредитирањето, но кога кредитните изложености стануваат нефункционални, тие очекуваат сигурен процедурален пат за наплата на побарувањата. Брзата и ефикасна наплата е клуч за успешно работење, определувачки фактор за билансот на состојба и околност која директно влијае врз профитабилноста, ликвидноста и солвентноста на банките. Од тие причини, се очекува одбранбениот систем на правната сигурност особено да дојде до израз во ситуациите кога клиентите престануваат да ги исполнуваат нивните обврски.

Сепак, во стадиумот на трансформација на имотите и имотните права во парични средства наменети за целите на наплата на нефункционалните побарувања се издвојуваат одредени актуелни појави кои ја доловуваат загриженоста во однос на правната сигурност.

Бесправното градење

Феноменот на бесправното градење е проблем кој егзистира повеќе децении. Тежината на проблемот се согледува во неговата квалификација на кривично дело кое според запретената казна се изедначува со потешките форми на деликти. Во процесот на обезбедување на побарувањата по кредитните пласмани речиси и да нема извештај за извршена процена на имот каде што не се регистрира некаков вид бесправно градење во различен обем, почнувајќи од скалила, тераси, гаражи, помошни објекти, базени, натстрешници, па сè до доградби, надградби, галерии, потпокриви и згради. Во досегашните напори на решавање на ова прашање, државата повеќе се приклонува кон утврдување правен статус на бесправните градби под определени законски услови наместо кон нивното отстранување.

ВО ФОКУС

При последниот обид за законска амнестија на бесправното градење се создаде апсурдна ситуација која ги долови комплексноста на прашањето и тешкотиите околу неговото решавање. Па така, по официјалната констатација дека на терен и понатаму постојат голем број бесправни градби, Собранието со невообичаено голем консензус донесе потребен закон за трасирање на патот за стекнување правен статус на ваквите градби. Меѓутоа, самиот закон беше суспендиран од страна на претседателот на државата со образложение дека прописот е спротивен на темелните уставни вредности, ја нарушува правната сигурност и нема општествена оправданост.

Во меѓувреме, бесправното градење продолжува, лицата кои бесправно градат ги уживаат придобивките од своите градби, а кога стануваат должници со нефункционални кредитни изложености, често се обидуваат нерешената состојба со нивните градби да ја искористат како основ за приговори во постапките за наплата на побарувањата. Додека дел од стручната јавност изразува загриженост од состојбата, практиката начелно создава бедем околу обидите да се опструира наплатата поради бесправните градби и овозможува пренос на стекнатите права од еден на друг субјект преку извршувањата. Сепак, неизвесноста по однос на конечниот статус на бесправните градби останува и понатаму.

Вербата во јавната книга и конфискацијата на имотите

Во изминатиот период актуелни се и одредени кривични предмети што резултираа со осудителни пресуди за повеќе лица и со одземање на имотните придобивки стекнати на противправен начин. Таквата реакција е логична, меѓутоа, сосема неочекувано е инволвирањето на банките во долготрајни парнични постапки со намера да бидат лишени од обезбедувањата на кредитните пласмани кои уредно ги воспоставиле врз имоти што се предмет на задоцнета конфискација.

Претходното се случува во ситуација кога подолг период се промовира принципот на верба во јавната книга и тоа на начин да не може никому да му се префрли поради тоа што не ја испитувал состојбата надвор од запишаното. Вербата во катастарот е сосема оправдана и од аспект на реформите низ кои помина оваа јавна книга во изминатиот период, напредокот кој е постигнат, како и филтрите на контрола и правна заштита кои се воведоа во процесот на запишување на правата. За жал, и понатаму се присутни обидите за правење компромис на штета на правната сигурност, а во некои случаи добиваат и судски епилог кој е целосно контрадикторен на промовираниот принцип.

Воопшто не е спорен стандардот на внимание со кое банките треба да постапуваат при воспоставување на обезбедувањата заедно со неопходните проверки на имотите. Меѓутоа, не може од нив да се очекува да ја

преиспитуваат волјата на договорните страни изразена во основот за запишување на правото на сопственост, да вршат преоцена на конечни одлуки донесени во законски регулирани постапки за купување стоки и услуги или да навлегуваат во вистинитоста на исправите издадени од органи на државната управа, кои се во рамките на нивните законски овластувања. За ваквите околности треба да постои систем со функција да ја заштити довербата која засегнатите страни ја полагаат во него и со тоа да ги исполни нивните оправдани очекувања во текот на целиот период, сè до завршување на облигационите односи.

Процесот на систематизирање на облигационите односи

Јавноста имаше можност преку електронскиот национален регистар да се запознае со предлог-текстот на системскиот Закон за облигационите односи и уште во фазата на неговата подготовка да ги воочи предлозите кои претставуваат вовед во потенцијална правна несигурност.

Има повеќе предлози за анализа, но како репрезентативен пример за таквиот впечаток се издвојува предлогот за воведување т.н. апсолутен рок на застареност од десет години за побарувањата утврдени со правосилна судска одлука или со одлука на друг надлежен орган кој нема да подлежи на прекин или на застој. Со други зборови, се предлага побарувањето да ја загуби судската заштита за наплата со протек на наведениот рок кој започнува да тече првиот ден по достасаност на побарувањето, без оглед какви процесни дејствија и напори се преземени од страна на доверителот за негова наплата.

Наспроти сите регулаторни трендови кои се насочени кон подобрување и зголемување на финансиската дисциплина, предложеното законско решение кое е предмет на анализа поттикнува финансиска недисциплина. Познавајќи го менталитетот кој владее во општеството и досегашните

ВО ФОКУС

искуства, вакво законско решение единствено би ги мотивирало должниците да не ги исполнуваат нивните обврски, да остваруваат приходи од извори кои не ѝ се познати на даночната администрација и да го опструираат извршувањето додека не истече наведениот рок.

Дополнителен проблем е предлогот за ретроактивно дејство на споменатите одредби и начинот како е оценета повољноста за воопшто да им се додели повратно дејство. Имено, при доделување на ретроактивното дејство треба да се имаат предвид интересите на сите субјекти, а не како во конкретниот случај, само на една група лица кои би добиле поповолна позиција за сметка на другите. Апсурдот од вака предложеното законско решение е уште поголем ако се знае дека улогите на должник и доверител се релативни, односно исти лица во различни облигациони односи може истовремено да се јават во групата на привилегирани (должници), но и во групата на обесправени (доверители).

Крајно, за предлогот отсуствува транспарентна анализа поткрепена со соодветна аргументација дека предложениот рок е доволен за присилно исполнување на обврските на должниците, а нема ниту дополнителни мерки за зголемување на сигурноста на доверителите при наплатата на побарувањата.

Влијанието на неточните информации

Сензитивноста на времето во кое живееме налага особена внимателност и во поглед на пласирањето информации за банкарскиот систем во државата. Подемот на интернет-просторот отвора можност за поголема слобода на изразување, но во исто време се јавува и загрижувачко деградирање на моралните и професионалните стандарди при информирањето на јавноста. Па така, додека се водат долгогодишни дебати за начинот на кој треба да се регулираат интернет-медиумите

и во кој обем да се испочитува концептот на слобода на изразување, се случуваат континуирани објави на неточни информации кои имаат цел да ја нарушат стабилноста на банкарскиот систем. Притоа, однесувањето на јавноста под влијание на неточни информации има потенцијал негативно да се одрази не само врз банкарскиот систем, туку и врз целокупната економија во државата.

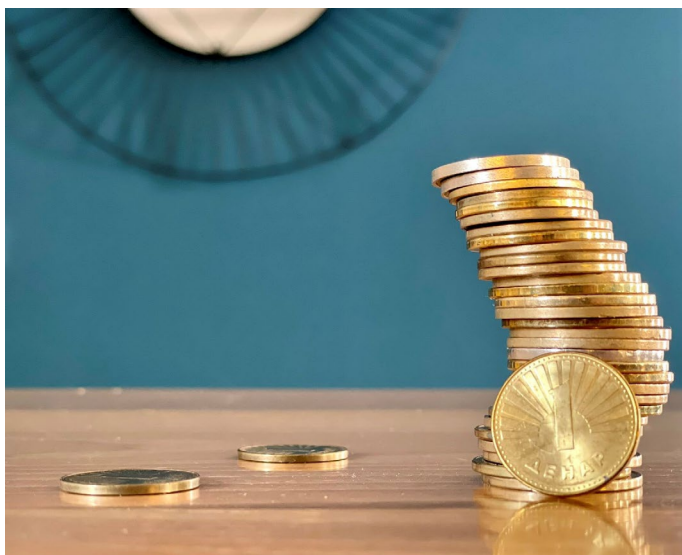
Од тие причини, крајно време е да се посвети поголемо институционално внимание на сузбивање на ваквите појави со цел казнување на сторителите соодветно на последиците кои ги создаваат со своите постапки.

Потребата од стабилен систем со извесност на правните исходи

Во горниот амбиент, банките продолжуваат да ги извршуваат своите финансиски активности, а од нив се очекува да одиграат клучна улога во испорачување зголемена кредитна поддршка на граѓаните и компаниите. За да се трансформираат очекувањата во конкретни резултати, потребен е стабилен систем во кој правниот исход од секоја ситуација ќе има висок степен на предвидливост. Очигледно, нашето општество е уникатна фактичка состојба на односи за која се потребни прописи што ќе покријат решавање на поголем број проблематични ситуации. Од друга страна, долгото времетраење на решавањето на проблемите создава неоправдана толеранција кон нив.

Во наредниот период следуваат исклучително сложени процеси во насока на реализирање на стратешките определби на државата за усогласување на законодавството со европските стандарди и современите општествени текови. Состојбата со правната сигурност може да се подобри доколку постои волја и капацитет за соочување со утврдените проблеми, неопходно отпочнување на нивно систематско решавање во точно дефиниран период и на начин кој нема да создаде нови поинакви тешкотии. Добро е да се користат странски регулаторни искуства како насока во која ќе се движат процесите, но на такиот пат треба да се води сметка правилно да се избалансираат интересите на сите засегнати страни. Прописите што ќе создадат тешкотии или нема да заживеат во практика, нема да дадат суштински придонес во подобрување на извештаите од меѓународните институции за напредокот на државата. По однос на примената на законите, постоењето на сигурен судски регулатор на правни односи со ефикасен механизам кој обезбедува конзистентност на судската практика и понатаму е клучен фактор за креирање и одржување на довербата на јавноста во судството.

Банкарскиот систем останува со надеж дека општеството, порано или подоцна, сепак ќе влезе во еден постабилен период на односи каде што правната сигурност ќе биде доблест, а не деклариран идеал. За таа цел, не се доволни само систематски решенија на проблемите, туку и промени во поглед на поимањето на вистинските вредности. ■

Финансирање на трговијата како предизвик за Комисијата за документарно работење (КДР) при Македонската банкарска асоцијација (МБА)

Пишува:
Андреј Ефимов,
претседавач на Комисијата
за документарно работење
при МБА

ВОВЕД

Што претставува финансирање на трговијата (trade finance)?

Тоа е механизам што се применува за домашните и меѓународните комерцијални и трговски релации преку кој банките ја помагаат реализацијата на зделката. Услугата не мора секогаш да се однесува на трговијата во потесна смисла на зборот. Имено, финансиската институција како олеснувач на постапката може да се вклучи и при спроведување законски одредби, тендерски постапки, договорни односи, деловната практика во одредена гранка/област и сл.

Што не се очекува при финансирање на трговијата?

Услугите претставени преку популарно наречените 'документарни инструменти' не смеат да бидат начин за разрешување деловни спорови и должничко-доверителски односи меѓу учесниците во трансакцијата на која се темели банкарската услуга. Како специјализирана институција во сегментот на трговското финансирање, банката мора да има неутрална улога. Дотолку повеќе што обата субјекти вклучени кај документарните инструменти (налогодавачот и корисникот на инструментот) може да бидат клиенти на банката.

Документарните инструменти не се замена за кредитирањето. Од друга страна, во разните фази на финансирање на комитентите може да се комбинираат вонбилансните и билансните изложености на начин кој најмногу му одговара на барателот на услугата во банката. Тоа се реализира преку проектното финансирање или финансирање на синџирот од активности при набавката (supply chain).

Тековен начин на работење

Преку кои услуги се реализира овој начин на финансирање во банките?

Класичните форми на услуги во кои банките имаат проактивна улога во гарантирање или администрирање на документацијата за наплата се претставени преку гаранцијата, акредитивот и инкасото.

Авансното плаќање од купувачот претставува негова доверба кон продавачот. Обратно, преку одложеното плаќање продавачот го финансира купувачот. Во овие случаи банките имаат посредничка улога, кога се ангажирани единствено при трансферот на средствата.

Изведените форми на финансирање како што се факторингот (factoring), т.е. дисконт на побарувањата по фактури, или форфетингот (forfaiting), односно откупот на побарувања на извозникот по документарен инструмент, се во фокусот на кредитирање на комитентот. Следствено, најчесто се реализираат преку организациони делови специјализирани за овие намени.

Учесници и релации во документарните инструменти

Како даватели на инструкции или како корисници на документарен инструмент може да се јават резидентни и нерезидентни физички лица, правни субјекти и финансиски институции.

Во поедноставениот приказ на релациите меѓу учесниците во овие банкарски услуги се јавуваат минимум три засебни односи:

» Меѓу налогодавачот и корисникот во основниот аранжман, а на кој се темели учеството на банката во документарниот инструмент (договор, документи од комерцијална природа, закон, тендерски услови и сл.);

- » Меѓу банката и налогодавачот (базирани при процената на банката за носење позитивна одлука за изложеноста на клиентот во банката и прифатливиот колатерал, кои финишираат со склучување на договорен однос со него);
- » Меѓу банката и корисникот (во согласност со содржината на документарниот инструмент што го издава банката; практиките, узансите или законите во чија надлежност е изложеноста итн.)

Предизвиците за 'документарците'

Обуки за trade finance

Специјализирањето на кадрите инволвирани во документарните инструменти е еден од носечките столбови за квалитетно реализирање на овие банкарски услуги. Во таа смисла, во Комисијата за документарно работење – КДР, покрај соработката со релевантните институции, веќе започнаа едукативни специјалистички работилници. Целта е преку знаењето на искусните колеги и енергичноста на помладите практичари, на домашната сцена да дојдеме до заеднички сугестии и решенија како trade finance фела. А тоа е во интерес на сите активни чинители: банките како даватели на услугата, ентитетите што ги ползуваат документарните инструменти и регулаторот кој пропишува одредби за нив.

Исто така, може да дојде до поврзување на документарците со академците од државата. Самиот сум бил учесник на повеќе про боно предавања организирани за студенти. Добрата индивидуална практика сега може да продолжи и во организирана форма преку КДР. Притоа, треба да реализираат ад хок предавања на trade finance практичарите наменети за факултетите кои ќе пројават интерес за теми од документарното работење.

ВО ФОКУС

Новитети и светски трендови

Децении наназад се прават обиди (циклични и по потреба) за осовременување на финансиските алатки и модусите кои ја помагаат трговијата. Сепак, во регионот не се заживеани услугата Bank Payment Obligation - BPO и узансите за нив на International Chamber of Commerce - ICC од Париз, кои имаа промоција уште пред 10 години. Минатата година од истата институција се донесени правила за дигитална трговија (Uniform Rules for Digital Trade Transactions - URDTT). А, во 2021 г. таа ја издава втората верзија на е-узансите за акредитивно работење, како и новите правила за е-инкаса.

Претпоставувам дека во некои држави отсуствува регулатива која соодветно ги следи овие новини во банкарското работење. Додека во земјите каде што постои таква законска поткрепа нема доволно предзнаења и присутен е страв како меѓународните узанси да се имплементираат во домашната практика.

Треба да се спомене и фактот дека обемот на работење и приходите остварени исклучиво преку електронските услуги од овој тип треба да ги оправдаат трошоците за користење наменски е-платформи и сепаратни финтех-технологии, кои барем засега не се занемарливи.

Предуслови за спроведување на документарните услуги надвор од земјата

Со цел домашната банка да има навремен и сеопфатен одговор на барањата на комитентите за документарни услуги кои треба да се реализираат во меѓународни размери, неопходна е соодветната мрежа на кореспондентски релации со странските банки. Доколку потребите на клиентите претставуваат гориво за возилата претставени преку документарните услуги, макар тие биле со најмодерни и најсофистицирани перформанси (читај: придружени со професионалните услуги во trade finance доменот), сепак ќе останат паркирани во отсуство на соодветни патишта по кои треба да се движат.

Ова, пак, изискува комплексен приод што конзумира значаен дел од кадрите и нивното работно време во организациските единици во банките специјализирани за соработка со други финансиски институции. Во не така далечното минато бројот на кореспондентските релации беше прашање на престиж. Редовно бевме

посетувани од регионални менаџери на многу странски банки кои нудеа поволни услови на соработка. Но, во последните години бележиме значително редуцирање на кореспондентските односи. И тоа без исклучок по иницијатива на странските банки.

Претпоставувам дека иницијативата произлегла од потребата за габаритни анализи за тековно и повремено следење на клиентот (друга) банка, преку т.н. Know Your Customer-KYC анализа. Овде покрај спецификата за воспоставување и зачувување на релации со отсутен субјект, во соработката со другата институција се пресликуваат односите што таа банка ги има со сите нејзини клиенти. Затоа на респондентот не му е во интерес да има соработка со банка за која или за нејзините соработници постојат индикации од непосакуван начин на бизнис-дејствување.

Приспособување на домашната практика и регулатива

Еден од начините за подобрување на локалната практика е веќе докажаните trade finance инструменти во меѓународните релации да најдат домашна примена. За илустрација, воведување денарски акредитив. Како конструкција би бил наменет единствено за деловни релации помеѓу резидентни субјекти и за домашни трансакции.

Од друга страна, треба да се овозможи поширока примена на одредени инструменти кои веќе постојат, но нивната намена тековно е лимитирана. Таков е случајот со т.н. е-гаранција. Се применува во постапките за јавна набавка. Но, единствено во иницијалните постапки на тендерот. Затоа, нивната употреба може да се прошири и на преостанатите фази по склучување на договорот со најдобриот понудувач, при постапките организирани од Бирото за јавни набавки.

Или хартиената форма на гаранцијата целосно да се замени со електронската гаранција, кога во улога на корисник се државни институции и владини тела. Брзата и сигурна кореспонденција би се одвивала директно меѓу гаранторот и корисникот на гаранцијата, во разните фази на инструментот. И кога е иницијана од гаранторот (при издавање на гаранцијата и можните измени по неа). И обратно (на пр., при презентација на барањето за наплата или кај предвременото делумно/

целосно ослободување од обврските по гаранцијата и сл.).

Неопходно е и законско приближување на светската практика кон домашната легислатива. Законот за облигационите односи сè уште допушта примена на отповиклив акредитив, иако во светски размери нивното користење практично го нема во последните две децении. Во истиот закон описот за контрагаранцијата воопшто не одговара на гаранциските практики.

При претстојните усогласувања на подзаконските акти со новиот закон за платежни системи може да се размисли за одредени специфики кои произлегуваат од релациите во документарното работење. На пр., да постои изземање од узансот дека меѓу домашни субјекти платниот промет се врши исклучиво во домашна валута. Овој исклучок би важел за ситуациите кога крајниот ефект е задграничен промет на стока или вршење услуги во странство.

Такви конструкции се можни кај:

- » Преносливиот акредитив, кога првиот корисник е домашен субјект-посредник и го трансферира акредитивот на втор корисник-директен извозник. Вториот корисник му ја испорачува на купувачот во странство, а му фактурира на првиот корисник-посредник кој ја нема стоката во владение и воопшто не располага со неа;
- » Откупот на побарувања од страна на домашна банка, по издаден девизен акредитив од ино-банка во корист на домашен субјект, кога тој испорачал во странство и има идни, недостасани девизни побарувања од својот деловен партнер;
- » Контрагаранцијата издадена од една македонска банка во корист на друга домашна банка, за втората да издаде втора контрагаранција или гаранција во странство во корист на странски добавувач, кој стоката може да ја упати во Македонија или во друга земја.

Следно приближување кон европската практика би била официјалната поделба на гаранциите од страна на регулаторот по степенот на нивната ризичност, покрај поделбата по намена на чинидбени и платежни. Ова може да ја смени перцепцијата на банките за одредени изложености при носење одлука од аспект на кредитниот ризик.

ВО ФОКУС

Судски спорови и арбитража

Исходите од повеќе домашни судски постапки во изминатиот период за кои сум запознаен ми укажуваат на потребата за натамошно осознавање на правилата за документарните услуги од страна на домашната судска власт или вклучените при арбитража. Ова може да биде еден од предизвиците при натамошното дејствување на КДР. МБА може да договори начелна соработка со некоја специјализирана институција (од типот на Академијата за судии и јавни обвинители и/или Постојаниот избран суд – Арбитража при Стопанската комора на СМ). За време на заедничките тркалезни маси меѓу trade finance банкарите и идните/сегашните носители на судската власт или инволвираните во арбитражите, може да се дебатира за спецификите на односите кои произлегуваат при спроведување на документарните инструменти.

Особено оние што може да влијаат врз одлуките на спомнатите инстанции. Една од нив е принципот на неповрзаност на преземената обврска на банката за плаќање по документарниот инструмент со тоа што се случува на 'терен' по основот за гарантирање. Банките работат единствено со документи. Не и со верификација на фактичката состојба што произлегува од деловните односи меѓу (најчесто) барателот и корисникот на инструментот. Притоа, усогласеноста на содржината и формата на документацијата со условите од инструментот и узансите во чија надлежност може да биде банкарската услуга е основната премиса од која треба да се водат и судовите и арбитражите во носењето одлука кога станува збор за спор од неизвршено плаќање по некој документарен инструмент заради неуредна презентација.

Општествена конотација

Како носители на прогресот во пошироката општествена заедница, меѓу локалните банки започнува сè поголем интерес за одржливото финансирање и 'зеленото' работење. Реализацијата на новиот пристап на финансирање на македонските субјекти неминовно ќе влијае врз измена во понудите од банките (вклучително оние за документарните инструменти). А тоа во согласност со посакуваните измени во начинот на дејствување на домашните бизниси во контекст на претходно наведените измени во поимањето на финансирањето од банките.

Иднината на документарното работење

Гаранциите, акредитивите и инкасата произлегле од потребите на учесниците во трговијата и комерцијалните аранжмани. Опстојуваат стотици години наназад и покрај повремените модификации. Ажурирањата на финансиските услуги и пристапот кон светската трговија се реализираат преку активностите на специјализирани институции. Такви се UNEP Finance Initiative при организацијата на Обединетите нации Њујорк, ICC Париз, Banking Association for Finance and Trade-BAFT Вашингтон, International Trade and Forfeiting Association-ITFA Цирих, European Banking Federation-EBF Брисел, Financial Action Task Force (on Money Laundering)-FATF Париз, Wolfsberg Group Ерматинген и други.

Од друга страна, свесни за техничкиот напредок, се наметнува логичното прашање: Дали новата технологија во целост ќе го замени човечкиот фактор во trade finance услугите?

Веќе се измислени платформи, машини, ИТ-апликации и системски функционалности кои можат да пренесуваат информации од документи, да ја пребаруваат содржината дури и во нестандартизирана форма на документот и да утврдуваат одредени заклучоци врз основа на анализата на податоците.

Лично сметам дека техничките придобивки треба да се искористат максимално. Но, пред сè, во насока на креирање на текот на активностите (workflow) во рамките на современите trade finance служби. Со други зборови, да претставува важна и значајна алатка која на вработениот ќе му овозможи побргу и на поквалитетен начин да дојде до заклучоци за кои претходно му требало повеќе време и преку поголем ментален ангажман.

Но, сепак, клучната фаза е микроодлучувањето. Технолошките помагала може да дадат одредени сугестии во која насока да размислува вработениот. Сепак, барем според мене, единствено професионално обучениот кадар може да одговори соодветно и да одлучи најсоодветно како да се постапи во одреден момент. И тоа брзо, ефикасно и во заеднички интерес на банката и комингентот.

Само за пример, ова е важно при проверката дали сите сегменти од барањето за одреден документарен

инструмент претставуваат логична целина. И ако да, дали инструкциите можат да се спроведат во деловната практика.

Или при носење суд дали презентацијата на документите за наплата е содржински усогласена со:

- » Меѓународните узанси на ICC Париз, кои речиси без исклучок се применливи за банкарските услуги за кои пишувам. А, истите на ниво на инструмент може да бидат предмет на сегментарно изземање, модификација и/или дополнување со одредени клаузули согласно деловната практика на некоја банка;
- » Содржината на документарниот инструмент/инструкциите за наплата;
- » Корелацијата на одреден дел од документот со други елементи на истиот документ или некој друг документ доставен при презентацијата, а со тоа и можност за неусогласеност меѓу нив.
- » Деловната не/банкарска практика за одреден тип инструмент.

Искуството ми наложува да сметам дека сè додека има потреба од обучен кадар за оперативна одлука во разните фази на реализација на одреден документарен инструмент, ќе има потреба од вработени со високо специјализирани trade finance знаења. А, со тоа и за нивен активен ангажман во деловите на банките кои ги сервисираат документарните услуги.

Времето ќе покаже дали сум размислувал во вистинска насока.

Од друга страна, за локалниот кадар да има можност за специјализација, потребна е поголема синергија меѓу КДР/МБА и меѓународните струковни организации поврзани со услугите за финансирање на трговијата кои имаат свои канцеларии во земјава и регионот. Преку соработката од овој тип треба да им се овозможи и на домашните банкарски да дојдат директно до сознанија за актуелната меѓународна практика во делот на документарното работење.

Конечно, потребна е позначителна промоција на услугите пред клиентелата за да се разбуди свесноста за сите типови документарни услуги, а не потребата да произлегува единствено кога законот бара приложување на одреден банкарски инструмент при постапката. ■

СОРАБОТКА СО**ОРГАНИЗАЦИЈА НА ПОТРОШУВАЧИТЕ НА МАКЕДОНИЈА****Закон за заштита на потрошувачите****Маријана Лончар Велкова,***претседателка на Организација на потрошувачите на Македонија*

Новиот Закон за заштита на потрошувачите е донесен во ноември 2022 година, а стапува во сила осум дена по донесувањето. Законот е усогласен со правото за заштита на потрошувачите на Европската Унија преку усогласување со 14 директиви на ЕУ.

Поради фактот дека законот влегува во сила осмиот ден од неговото донесување, многу трговци го немаа потребното време да се запознаат со одредбите што ги обврзуваат, а потрошувачите, пак, да се запознаат со нивните права.

Од донесувањето на Законот до денес се одржаа информативно-едукативни семинари и работилници со одредени целни групи за запознавање со одредбите на Законот, како на пример со инспекциските органи и бизнис-заедницата, а беа подготвени информативни материјали за потрошувачите.

Во јавноста се водат дискусии дека некои делови од Законот се недоволно јасни и прецизни за примена, што остава простор за расправа и евентуално менување на истиот. Бизнис-секторот ги сублимира своите забелешки и испрати барање до ресорното министерство за објаснување одредени одредби и нивната примена, со оглед дека се соочуваат со тешкотии во имплементацијата

ШТО СЕ УРЕДУВА СО ЗАКОНОТ?

Со овој закон се уредуваат правата и обврските на потрошувачите и на трговците во потрошувачките односи, постапките за заштита на правата на потрошувачите, информирањето на потрошувачите, обврските на надлежните органи, тела и други носители на заштитата на правата на потрошувачите, како и други прашања. Законот брои 226 члена, а за разлика од стариот закон, дефинира 59 поими кои се поместени во одредбите.

**НОВИНИ ВО ЗАКОНОТ
КОИ СЕ БИТНИ ЗА БАНКИТЕ**

Во овој дел се претставени новините преку одредени одредби, а доколку е потребно, тие можат да се елаборираат во една поширока презентација и дискусија со банките, штедилниците, финансиските друштва или други финансиски институции.

СОРАБОТКА СО

Промените се согледуваат во делот на известувања или опомена за задоцнување при плаќање, односно со Законот се забранува трговецот да врши наплаќање за кое било известување или опомена на потрошувачот поради неплаќање на неговите стасани парични обврски, да овласти друг субјект да му се обраќа на потрошувачот, лично нему или на членовите на неговото домаќинство, преку телефон, факс-уред, пошта, електронска пошта или друго средство за комуникација на далечина, а заради остварување на неговите побарувања во однос на потрошувачот, без претходна изречна пишана согласност од потрошувачот. Дадено е правото на потрошувачот да може во секое време да ја отповика изречната пишана согласност. Оваа одредба не се однесува на полномошниците на трговецот, кога тие се овластени за преземање процесни дејствија.

Овој закон појасно ги уредува нечесните договорни одредби кои се таксативно наброени, како и правните последици во случај во договорот да има нечесна договорна одредба. Во ваков случај, нечесната договорна одредба е ништовна, а органите за надзор на пазарот се должни по службена должност да забранат користење на нечесна договорна одредба од страна на трговците при вршење на работите во нивна надлежност согласно закон. Кога една договорна одредба се прогласува за ништовна, тоа не повлекува ништовност и на самиот договор, ако тој може да опстане без ништовната одредба и ако таа не била ниту услов на договорот ниту решавачка побуда поради која е склучен договорот.

Во член 86, кој ги уредува договорните одредби што по правило се сметаат за нечесни, една одредба во став (4) се однесува на финансиските услуги, прави исклучок од примената на членот, односно утврдува дека не се исклучува постоењето договорна одредба со која се предвидува право за трговецот на финансиски услуги да ги менува стапките на камати што ги должи или му се должат на потрошувачот, како и износите на другите давања за финансиски услуги, без соодветно известување на потрошувачот, а кога за ова постои оправдана причина, при што трговецот е обврзан да му даде на потрошувачот известување за ова најрано што може, но само доколку за потрошувачот е предвидено право да го раскине договорот без оставање отказан рок.

Од аспект на подобра заштита на потрошувачите се воведува Потрошувачкиот приговор пред трговецот, кој првпат преку овој закон доста опширно е опфатен. Имено, дадена е обврска на трговецот, односно трговецот кој дава јавна услуга, да му овозможи на потрошувачот поднесување потрошувачки приговор во случаи на повреда на правата на потрошувачот врз основа на овој закон, или на договор. Утврден е начинот на поднесување приговор пред трговецот, постапувањето по приговор, водење

евиденција на приговори од потрошувачи и други одредби со кои поблиску се уредува оваа област. Инаку, трговецот за поднесените потрошувачки приговори е должен да води евиденција и истата редовно да ја ажурира, а по барање на органите за надзор на пазарот, трговецот е должен да достави извод од евиденцијата на потрошувачки приговори.

Во член 75, при утврдување постоење на измамничко пропуштање (Дел од Глава 3 - Нечесната трговска практика) се утврдува дека се земаат предвид одредбите од Законот за заштита на потрошувачите при договори за потрошувачки кредити и прописите донесени врз основа на овој закон, како и прописите за тргувањето на далечина со финансиски услуги наменети за потрошувачите, прописите за заедничките вложувања во преносливи хартии од вредност, со прописите за медијација во осигурувањето, со прописите за осигурувањето и реосигурувањето, со прописите за пазарите на финансиски инструменти и со прописите за проспектите што се објавуваат при јавната понуда на хартии од вредност или при нивниот прием во тргување.

Како што е напоменато, ова е само еден дел од одредбите кои се нови во Законот или каде што има измени во однос на претходниот закон, но за подобро разбирање на Законот за заштита на потрошувачите, потребно е постојано да се комуницира со сите целни групи. ■

РЕАЛИЗИРАНИ
АКТИВНОСТИКИРИЛ И КРИСТИЈАН
ОД ООУ „МИТЕ БОГОЕВСКИ“ – РЕСЕН
СЕ НАЦИОНАЛНИ ПОБЕДНИЦИ
НА ЕВРОПСКИ КВИЗ НА ПАРИ 2023

■ Најдобрите 3 тима се пресметаа на вториот финален круг во просториите на МБА, кој се одржа на последниот ден од Глобалната/Европска недела на пари, 24.3.2023. Победничкиот тим кој ќе ја претставува нашата земја на европското финале на 16 мај во Брисел, Белгија, го сочинуваат **Кирил Китевски и Кристијан Лазароски** од ООУ „Мите Богоевски“ – Ресен под менторство на Соња Стрезовска, наставник по математика.

[Прочитај повеќе...](#)

„MAXIMIZING SUSTAINABLE FINANCE OPPORTUNITIES“,
ВО ОРГАНИЗАЦИЈА НА IFC И МБА

■ IFC и МБА ја организираа оваа работна сесија на која присуствуваа членките на МБА со цел да го поттикне развојот на одржливите финансии. На настанот беа презентирани клучните елементи и предизвици на одржливоста кои ќе го зајакнат капацитетот на финансиските институции за нејзин развој, усогласена со регулативата на ЕУ и глобалните насоки.

[Прочитај повеќе...](#)

ОДБЕЛЕЖАНА ГЛОБАЛНАТА/ЕВРОПСКАТА
НЕДЕЛА НА ПАРИ 2023: WOMEN EXECUTIVE
GREEN TALKS

■ На 22.3.2023 година се одржа првиот настан на жени лидери во банкарскиот сектор, на кој се разговараше за најголемиот предизвик за новата генерација жени лидери – зелената економија. Поздравно обраќање имаше претседателката на МБА, **д-р Маја Стевкова-Штеријева**, која се осврна на Принципите на одговорно банкарство и особено на Принципите за јакнење на жените – The Women's Empowerment Principles преку кои целите на банкарскиот сектор се усогласуваат со Целите за одржлив развој на ООН и Парискиот договор за климатски промени од 2015 година.

[Прочитај повеќе...](#)

ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ

КОЛЕГИТЕ ОД БАНКАРСКИОТ
СЕКТОР СПОДЕЛУВААТ

Снежана Поповска
дипломиран економист

Дали е време да се сменат позициите кај доларот и златото?

Со тоа што американскиот долар ја зајакна својата позиција изминатиот месец и видовме слабеење кај златниот метал, дали е време за промена на нашата надолна позиција на американскиот долар која ја додадовме во месец јануари или на нашата нагорна златна позиција недопрена од месец ноември? Брзиот одговор е НЕ, или барем не сè уште. Поместувањето на доларот повеќе личи на нагорна корекција пред продолжување на неговиот надолен тренд, додека златниот потег повеќе личеше на корекција на неговиот нагорен тренд отколку на нов надолен тренд.

Додека индексот на доларот се зголеми над неговиот опаѓачки 50-дневен подвижен просек, останувајќи сè уште под death cross* – вкрстен сигнал од 11 јануари, златото падна под неговиот растечки 50-дневен подвижен просек, останувајќи над својот сигнал golden cross** - златен крст од 12 јануари.

Во согласност со инверзната корелација помеѓу индексот на доларот и златото, нашите краткорочни модели генерираа краткорочен сигнал за купување на доларот и продажен сигнал од нашиот краткорочен модел за златото. Но, нашиот долгорочен технички сигнал за доларот продолжува да покажува негово слабеење, додека за златото покажува негов понатамошен пораст.

*Death cross - вкрстување на 50-дневен подвижен просек под 200-дневен подвижен просек, кое е сигнал за надолен тренд

**Golden cross - вкрстување на 50-дневен подвижен просек над 200-дневен подвижен просек, кое е сигнал за нагорен тренд

За доларот, тоа што останува да го следиме е дали јазовите ќе почнат да се продлабочуваат помеѓу реалните приноси на САД и реалните приноси надвор од САД. Додека доларот ќе има корист ако каматните стапки во САД водат кон глобален нагорен тренд на приносите на обврзниците, со оглед на инверзната корелација, тоа би било негативно за златото.

Засега остануваме на нашата позиција за нагорен тренд на златото и негативен тренд кај доларот.

За информации поврзани со едукација и инвестициски можности, може да го посетите порталот www.investpoint.mk и да дознаете повеќе.

Напомена: Текстот, графиконите и анализата презентирани од страна на авторот се само за едукативни цели. Дадените информации не треба да се толкуваат на кој било начин како препорака за купување или продавање на кој било финансиски инструмент. Секогаш треба да се консултирате со вашиот лиценциран инвестициски советник и/или личен банкар за да ја утврдите соодветната инвестиција според вашата финансиска состојба.

За авторот: Снежана Поповска е дипломиран економист, прв во регионот сертифициран СМТ (овластен берзански техничар) од страна на СМТ Association (Асоцијација на берзански техничари), CFTe (сертифициран финансиски техничар) од страна на IFTA (Меѓународна федерација за техничка анализа), член на комисијата за стручно усовршување во рамките на АЦИ Македонија, како и овластен инвестициски советник од страна на КХВ на Македонија. Личност која освен своите стекнати меѓународни сертификати, поседува долги години искуство токму во областа на финансиските пазари и меѓубанкарските односи.

Снежана има љубов кон техничката анализа и верува дека однесувањето и психолошките аспекти на трговијата и инвестирањето може да се управуваат со соодветно образование и систематско тргување. ■

ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ

Вонреден проф. д-р Душица Стевчевска-Србиновска

Продекан за настава на Факултетот за деловна економија и организациони науки, Универзитет „Американ колеџ Скопје“

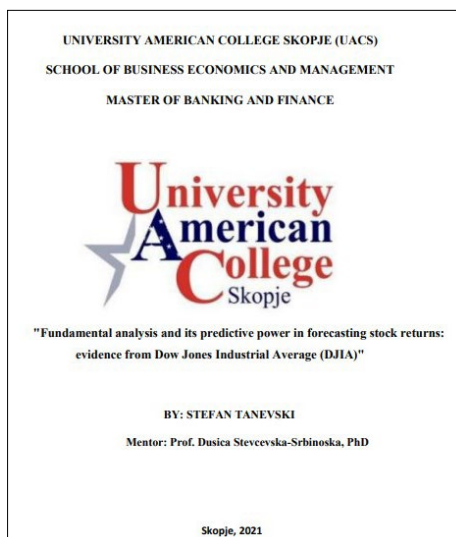
Трендови во финансиското образование

Универзитетот „Американ колеџ Скопје“ е високообразовна институција која ги комбинира најдобрите образовни методи и практики од американскиот и од европскиот образовен систем и се смета за универзитет од третата генерација – универзитет кој е независен од владина поддршка, спроведува настава главно на англиски јазик и функционира во рамки на регионален или глобален пазар. Во рамките на универзитетот функционираат повеќе факултети, меѓу кои и Факултет за деловна економија и организациони науки (ФДЕИОН), кој е препознатлив по уникатниот едукативен пристап. Покрај акредитацијата од Министерството за образование и наука, насоките

се акредитирани и од Советот за акредитација на бизнис-факултети и програми од САД – ACBSP (Accreditation Council for Business Schools and Programs), додека пак насоката Сметководство и ревизија е акредитирана и од ACCA (the Association of Chartered Certified Accountants). Студентите што ќе се определат за насоките Финансии и инвестиции/Сметководство и ревизија учат за теми и индустрии кои излегуваат надвор од регионалните граници, при што би го издвоиле неодамнешното предавање на Делен приватната банка од Белгија која управува со средства во вредност од 54 милијарди евра, како и предавањето од Универзитетот од Андора за меѓународни финансиски трансакции. Воедно, покрај теоретската настава, добиваат можности за пракса во реномирани домашни и светски финансиски институции.

Во насока на континуирано унапредување на едукативните содржини на студиските програми, ФДЕИОН во соработка со Економскиот факултет при Универзитетот во Риека, Хрватска, Факултетот ДОБА од Марибор, Словенија, и Факултетот за бизнис и менаџмент при Универзитетот од Русе, Бугарија, го имплементира проектот Лидери на зелената економија со финансиска поддршка на [Еразмус+ програмата](#). Целта на овој проект е да создаде универзитетска средина која ќе стимулира развој на циркуларната економија кај студентите на економските факултети во регионот на Југоисточна Европа. Конзорциумот е формиран од универзитети од земји каде што новите методологии за настава и учење за циркуларната економија се во зачеток. Проектот, исто така, стимулира градење и продлабочување на поврзаноста меѓу академијата и индустријата, подобрување на дигитализацијата на високообразовниот сектор и зголемување на вработливоста на студентите преку развој

на знаења, вештини и компетенции за циркуларната економија. Со тоа тие ќе бидат подобро подготвени за нивните идни работни места и помагање на усвојување на концептите на циркуларната економија во компаниите, со што позитивно ќе влијаат врз идниот економски раст на земјите, како и трансформацијата кон зелена економија. Проектните активности помагаат во остварувањето на Одржливите развојни цели на Обединетите нации, како и Зелената агенда поставена од Европската Унија.

ЕДУКАТИВНО КАТЧЕ

Во продолжение претставуваме еден од нашите магистранти, **м-р Стефан Таневски**, со неговиот магистерски труд со наслов:

Фундаментална анализа и нејзината моќ во предвидувањето на повратот на хартии од вредност: Индустрискиот индекс на Доу Џонс (DJIA)

Апстракт: Оваа теза има цел да процени дали историските финансиски информации може да се користат за предвидување на идниот поврат на акциите со помош на фундаментална анализа на индекс Dow Jones Industrial Average (DJIA). Имајќи ги предвид честите берзански варијации, фундаменталните и техничките анализи треба да му претходат на носењето одлуки. Двете анализи (фундаменталната и техничката) се комплементарни, иако техничката анализа е од второстепено значење и главно се користи од страна на инвеститорите кои не поседуваат способност да генерираат свои очекувања врз основа на фундаментални анализи (Menkhoff, 1997). Прегледот на литературата го потврдува значењето на фундаменталната анализа во предвидувањето на повратот на акциите на различни пазари на глобално ниво (Reinganum, 1988; Aono and Iwaisako, 2010; Ebrahimi and Chadegani, 2011; Dwiyanto и Hatta, 2012; Muhammad and Ali, 2018). Меѓутоа, неретко се оспорува и корисноста на фундаменталната анализа како алатка (Dwiyanto и Hatta, 2012; Iqbal et. Al, 2018).

Емпириската анализа опфаќа 240 опсервации за периодот од 2009 до 2016 година од 30. компании од DJIA. Селектирани се осум индикатори кои имаат цел да обезбедат информации во врска со четири области од работењето на една компанија, т.е. показатели за профитабилност: поврат на средства (ROA) и поврат на капиталот (ROE); показател за тековна ликвидност; показател долг-капитал и показателите заработка по акција (EPS), дивиденда по акција (DPS), пазарна/книговодствена вредност (P/B), цена-заработка (P/E). Анализата се базира на следниот економетриски модел:

$$SR = \beta_0 + \beta_1*CR + \beta_2*ROA + \beta_3*ROE + \beta_4*DPS + \beta_5*BTM + \beta_6*EPS + \beta_7*P/E + \beta_8*D/E + \epsilon, Co$$

Резултатите од анализата укажуваат дека постои статистички значајна поврзаност помеѓу пазарните коефициенти и повратот на акциите, при што корелацијата е обратнопропорционална. Воедно, утврдивме недостиг на статистички значајна корелација помеѓу профитабилноста, ликвидноста и солвентноста со приносите на акциите. Свкупно земено, нашиот модел укажува дека фундаменталната анализа објаснува само 8,4% од варијабилноста кај повратот на акции, односно дека историските финансиски информации не може во целост да се користат за предвидување на идниот принос од акции. Се надеваме дека оваа теза ќе даде придонес кон идните научни истражувања, но и дека ќе ги навигира активностите на финансиските аналитичари и банкарите при вреднување на компаниите. ■

Линк до трудот:

<https://uacs.edu.mk/home/wp-content/uploads/2019/10/Stefan-Tanevski-Master-Thesis-1.pdf>

КОРИСНИ ЛИНКОВИ

НАРОДНА БАНКА
НА РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА

<https://www.nbrm.mk/>

МИНИСТЕРСТВО
ЗА ФИНАНСИИ

<https://finance.gov.mk/>

КОМИСИЈА ЗА ХАРТИИ
ОД ВРЕДНОСТ НА
РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА
МАКЕДОНИЈА

<https://www.sec.gov.mk/>

МАКЕДОНСКА БЕРЗА

<https://www.mse.mk/>

ЦЕНТРАЛЕН ДЕПОЗИТАР
НА ХАРТИИ ОД
ВРЕДНОСТ

<http://www.cdhv.mk/>

АСОЦИЈАЦИЈА
ЗА Е-ТРГОВИЈА НА
МАКЕДОНИЈА

<https://ecommerce.mk/>

ОРГАНИЗАЦИЈА
НА ПОТРОШУВАЧИТЕ НА
МАКЕДОНИЈА

<https://opm.org.mk/>

ЕВРОПСКА БАНКАРСКА
ФЕДЕРАЦИЈА / EBF-
EUROPEAN BANKING
FEDERATION

<https://www.ebf.eu/>

БАНКАРСКА
АСОЦИЈАЦИЈА на
ЦЕНТРАЛНА И ИСТОЧНА

ЕВРОПА / BACEE -
BANKING ASSOCIATION
FOR CENTRAL AND
EASTERN EUROPE

<https://bacee.hu/>

*Ставовите искажани во овој билтен се лични ставови на авторите. МБА не презема никаква одговорност за веродостојноста и оригиналноста на доставените текстови.